

3. Ek eylemin koşul kipiyle çekimli ad soylu sözcük olabilir

- ✦ İsteddiğin bir şey varsa / telefon et.
yancümlecik

(Yan cümlecik ek eylemin koşul kipiyle çekimli ad soylu sözcükle kurulmuş.)

c) İç İçe Birleşik Cümle

- ✓ Bir cümlede içinde başka bir cümle varsa buna **İÇ İÇE BİRLEŞİK CÜMLE** denir.

- ✓ Bir cümlede içindeki cümle, aktarmadır. (alıntı)

- ✓ İç cümle dış cümlede ögesi durumundadır:

- ✦ Şair, "Evlilik katlanmanın eski adıdır." diyor.

Bu cümlede tırnak içindeki alıntı iç cümle, "şair diyor" dış cümledir.

- ✓ İç cümle, dış cümlede nesnesi görevindedir:

- ✦ Ben / Sana "Beni ara." demedim.
Dış cümle
d.t. iç cümle (n) yüklem

- ✦ Adam "Seni tanımıyorum." dedi.
Dış cümle
özne iç cümle (n) yüklem

- ✦ Dün telefonunu açmadın, dedi.
iç cümle (n) yüklem

UYARI

İç cümleyle ara cümle karıştırılmamalı. İç cümle dış cümlede bir ögedir.

- ✦ O / Sana inanıyorum, dedi.
nesne yüklem

Ara cümle bir öge değil, ögenin açıklaması ya da örnekleme olabilir.

- ✦ Söz, hepimiz biliyoruz, insanı ipe götürür.
ara cümle

Ara cümleyle ara söz karıştırılmamalı.

- ✦ Düşündüğün olaylar, emin ol, gerçekleşmeyecek.
ara cümle

- ✦ Kitap, özellikle roman, bütün zamanımı tüketiyor.
ara söz

Kimi kaynaklarda bu cümleler "ayraç cümlesi" diye adlandırılmıştır.

d) Ki'li Bileşik Cümle (İlgi Cümlesi)

- ✓ Biçimce iki bağımsız cümlenin “ki” bağlacıyla bağlandığı cümledir.
- ✓ Bu cümleler biçimce sıralı – bağılı cümle gibi olmasına karşın ikinci cümle yan cümle değerindedir.
- ◆ Hepimiz biliyoruz ki sanatçı özgürlükten yanadır.
Bu cümlede temel cümle başta yan cümle sondadır.
- ✓ Türkçenin söz dizimine uymayan bu cümleler aslında girişik bileşik cümle değerindedir.
- Örnek cümleyi Türkçe sözdizimine göre düzenlediğimizde “ki” ortadan kalkar. Bu bağlaç dilimize Farsçadan geçmiştir.
- ◆ Sanatçının özgürlükten yana olduğunu / hepimiz biliriz.
yan cümlecik temel cümle
- Görüldüğü gibi “ki”li cümlede temel cümleyle yan cümle yer değiştiriyor.

Ki'li cümle:

- Görülüyor ki ileri sürülen sav bilimsellikten yoksundur.

Girişik cümle:

- İleri sürülen savın, bilimsellikten yoksun olduğu görülüyor.

UYARI

İçinde “ne var ki, yeter ki, öyle ki, mademki, halbuki, oysaki...” gibi kalıplaşmış sözlerin bulunduğu cümleler ki'li cümle sayılmaz.

- ◆ Ne var ki kimse kendini tanımaya çalışmıyor.
- ◆ Hâlbuki seni uzun süre beklemiştim.

Özneye ilgi çekmek için kullanılan ki bağlacının bulunduğu cümleler de ki'li cümle sayılmaz.

- ◆ Sen ki bunu iyi bilirsin.

Etkinlik 2**Aşağıdaki cümlelerde doğru ve yanlışları belirleyiniz.**

- “Seni yarın sabah Taksim’de bekleyeceğim.” cümlesi basit yapı cümledir.
- “Sen geldiğinde mevsim ilkbahardı.” cümlesinde bir yan cümle bir temel cümle vardır.
- “Adım adım yaklaşan tehlikeyi kimse görmedi.” cümlesinde yan cümle temel cümlenin nesnesidir.
- “Sen gelseydin daha güzel zaman geçirirdik” cümlesinde yan cümlenin yüklemi “-di’li geçmiş zamanın koşuluyla çekimlenmiştir.
- “Seni aradığıma beni pişman etme, diyerek sitem etti.” cümlesi sıralı cümledir.

III. SIRALI CÜMLE

- ✓ İki ya da daha çok cümlenin birbirine virgöl, noktalı virgöl, iki nokta gibi bir noktalama işaretiyle bağlandığı cümle dizisidir:
- ✦ Yaşadığımız an gerçektir, onun ötesinde gerçek aramak bilinçsizliktir.
- ✦ Erken uyandı, hazırlandı, yola çıktı.
- ✦ Elbette sorunun doğru çözümü var; biz bilmiyoruz.
- ✦ Her gün aynı saatte burada buluşuyor, okula birlikte gidiyorlar.
- ✦ Söze şöyle başladı: “Herkes, herkesin bildiğini biliyor.”
- ✓ Ortak ögesi olan sıralı cümlelere **bağımlı sıralı** cümle, ortak ögesi olmayan sıralı cümlelere **bağımsız sıralı** cümle denir.

Bağımlı Cümleler

- ✦ Gök mavi, dal yeşil, tarla sarı olsun.
- Bu cümlede üç bağımsız cümlenin ortak yüklemi “olsun” eylemidir.
- ✦ Seni bu kentte tanıdım, bu kentle birlikte sevdim.
- Bu cümlede ortak öge nesnedir.
- ✦ Sana sonuna kadar inanıyor, güveniyoruz.
- Bu cümlede ortak öge dolaylı tümleçtir.

Bağımsız Cümleler

- ✦ Okullar açıldı, İstanbul'un sorunları katlandı.
- ✦ İnsanlar yanlış yapabilir, büyük insanlar yanlışını anlar.
- ✦ Kötülük yapmamış kişi iyilik yapmaz; hata yapmamış kişi hiçbir şey yapamaz.

Örnek

(I) Sabaha karşı terminale geldim. (II) Bir taksiye binip Maltepe Köprüsü'nde indim. (III) Yolda çok az insan vardı. (IV) Bir an önce evime gitmeliydim. (V) Bavulumu aldım, eve doğru ilerledim.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangisi yapısına göre sıralı bir cümledir?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

Çözüm

Parçanın beşinci cümlesi iki bağımsız yargının art arda (aldım, ilerledim) sıralandığı için “öznesi ortak sıralı” bir cümledir. Ötekiler basit cümledir.

Yanıt E

IV. BAĞLI CÜMLE

- ✓ İki ya da daha çok cümlenin bağlaçlarla birbirine bağlandığı cümle dizisidir:
- ◆ Bu sınava iyi hazırlanamadım ama sonrakinde bu hatayı yapmayacağım.
- ◆ Hiç kimse değişime karşı değildir yeter ki ucu kendine dokunmasın.
- ◆ Başarısızlık yaşam mөнüsünün parçasıdır ve ben hiç yemek seçmem.

UYARI

Bağlı cümleler de ortak ögeli ya da bağımsız olabilir.

Bağımsız bağlı cümle

- ◆ Oraya erken gidecektim ama işim çıktı.

Bağimli bağlı cümle

- ◆ Ona özenenler olabilir ama kimse ulaşamazdı.
- Bu bağlı cümlede dolaylı tümleç ortaktır.

Sıralı – bağlı cümle yalın cümlelerden, birleşik cümlelerden ya da yalın ve birleşik cümlelerden oluşabilir:

- ◆ İnsan bir şeyi istemeye görsün hiçbir şey erişilmeyecek kadar yüksek değildir.
- Bu cümle bir yalın, bir birleşik cümleden oluşmuştur.
- ◆ İnsan yenilince tükenmez, pes edince tükenir.
- Bu cümle iki birleşik cümleden oluşmuştur.

Örnek

Yeri geldiğinde, kendini çevresine toplumsal konulara duyarlı bir kişi olarak tanıtırđ ancak iş eyleme geldiğinde sürekli bahane uydururdu.

Bu cümlenin yapısıyla ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenebilir?

- A) Basit, ad cümlesidir.
- B) Bağımsız, sıralı bir cümledir.
- C) Sıralı bağlı bir eylem cümlesidir.
- D) Bileşik, olumlu bir cümledir.
- E) İç içe bileşik bir cümledir.

Çözüm

Cümlede iki yüklem vardır: tanıtırđ, uydururdu. Bu yüklemeler “ancak” bağlacıyla bağlanmıştır. Son yüklem de eylemdir.

Yanıt C

V. EKSİLTİLİ (KESİK) CÜMLE

- ✓ Tamamlanmamış, yüklemi eksik olan cümledir:
- ◆ Baharın hastalıkları saymakla bitmez ki...
- ◆ Sabah bir gürültü, bir yağmur...
- ◆ Parkın ortasında bir çöp bidonu... Bidonun çevresinde kâğıtlar, pet şişeler...
- ◆ Bir nalına, bir mihına...
- ◆ İki gözü iki çeşme...
- ◆ Ya devlet başa ya kuzgun leşe...

VI. AYRAÇ CÜMLESİ (ARA SÖZ - ARA CÜMLE)

- ✓ Kimi cümlelerde iki virgül, iki kısa çizgi ya da ayraç içinde gösterilen, asıl cümleyle yapısal bağı olmayan, (cümlelerin bir ögesi olmayan) sözcükler cümle değerindeyse aracı cümle, cümle değerinde değilse ara söz olur:
- ✦ Antalya'ya gittiğimde, on beş yıl önce, sokaklar asfalt bile değildi.
ara söz
- ✦ Tarih, bereket versin ki, inkâr edilemeyecek kadar zengindir.
ara cümle
- ✦ Ben, görüyorsunuz, bir sürü sorumluluk aldım.
ara cümle

Aşağıdaki cümleleri yüklemine ve yapısına göre inceleyerek cümlelerin türlerini altlarına yazınız:

1. Onlar için, ister istemez, bir parça para gereklidir.
.....
2. Yediği dayak hiç aklından çıkmıyordu.
.....
3. Nereden başlayacağınızı bilmiyorsanız, başlayamazsınız.
.....
4. İnsanlar yiyecek ekmek ve yatacak yer buldular mı düşünmekten kaçınırlar.
.....
5. İnsanların düşünme zahmetinden kurtulmak için yapamayacakları şey yoktur.
.....
6. İyi ya da kötü bir şey yoktur; sadece düşünce onu öyle yapar.
.....
7. Nesnelere değişmez, biz değişiriz.
.....
8. Rüzgâr mumu söndürür; yangını alevlendirir.
.....
9. Yaşam insanın cesareti oranında daralır ya da genişler.
.....
10. Kurtla arkadaş ol, yalnız baltayı elinden bırakma.
.....

C) ANLAMLARINA GÖRE CÜMLELER

- I. Olumlu Cümle
- II. Olumsuz Cümle
- III. Soru Cümlesi
- IV. Ünlem Cümlesi

I. Olumlu Cümle

- ✓ Yargının gerçekleştiğini / gerçekleşeceğini anlatan cümlelerdir.
- ✓ Dilimizdeki tüm eylemler ve ad soylu sözcükler olumludur. Eylemler “-me / -ma, -mez, -maz” ekleriyle, ad soylu sözcükler “-siz” eki ya da “değil” sözcüğüyle olumsuzlanır. “Yok” sözcüğü olumsuz ad cümlesi kurar.
- ✓ Olumlu cümleler biçimce ve anlamca olumlu olabilir.

a) Biçimce ve Anlamca Olumlu Cümleler:

- ✓ Bu cümlelerde yüklem ya olumlu bir eylem ya da olumlu yargı bildiren ad soylu sözcüktür.
- ◆ Sevecen gözlerle bak ardında kalan zamana.
y. (olumlu eylem)
- ◆ Yaşamımız yaptığımız seçimlerin toplamıdır.
y. (ek eylem almış sözcük öbeği)
- ◆ Herkesin eğlenmeye zamanı vardır.
y. (ad soylu sözcük)

Örnek

(I) Gül kokusu bana hep çocukluğumu hatırlatır. (II) Babam Akdeniz’e yaptığı seyahatlerinden her dönüşünde tene-keler dolusu gül reçeli getirirdi. (III) Sabahın erken saatlerinde uykulu gözlerle onu karşıladığımızda algıladığımız ilk şey, evin içini saran gül kokusu olurdu. (IV) Kahvaltı soframız birkaç çeşit gül reçeliyle bezenir, gül reçellerinden hangisinin daha güzel olduğu konusunda sohbetler edilirdi. (V) Yıllar sonra Gül Festivali için Isparta’ya gittiğimde çocukluğumun gül kokulu günleri gözlerimin önünde canlanıverdi.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

(YGS - 2012)

- A) I. cümle, yüklemi geniş zamanlı basit bir cümledir.
- B) II. cümle, içinde zarf tümleci olan birleşik bir cümledir.
- C) III. cümle, kurallı bir fiil cümlesidir.
- D) IV. cümle, olumlu ve sıralı bir cümledir.
- E) V. cümle, yüklemi sürerlik fiiliyle oluşturulmuş girişik bir cümledir.

b) Biçimce Olumsuz Anlamca Olumlu Cümleler:

- ✓ Bu cümlelerin yüklemelerinde olumsuzluk ekleri “-me / -ma / -siz” ya da olumsuz sözcükler “değil, yok” olabilir.
- ◆ Seni tanımıyor değilim. (tanıyorum)
- ◆ Olayda onun parmağı yok değil. (var)
- ◆ Güzel sevme derler, nasıl sevmezsin? (seversin)
- ◆ Yemek hiç de fenal değil. (iyi)
- ◆ Gel de bu bu adama öfkelenme! (öfkelenmek zorundasın)

- ◆ Bu ülkede yok yok. (her şey var)
- ◆ Bu para yetersiz değil. (yeterlidir)
- ◆ Böyle sanatçı hiç sevilmaz mi? (sevilir)
- ◆ Çevrilen oyundan haberim yok sanma! (var)
- ◆ Bu güzelim havayı neden değerlendirmeyeceğim ki? (değerlendiririm)

Örnek

Aşağıdaki cümlelerden hangisi, biçimce olumsuz olduğu hâlde anlamca olumludur?

- A) Burada onu anlayan hiç kimse yoktu.
- B) Hastanın durumu düne göre iyiydi.
- C) Dolaptaki yemekler bozulmuştu.
- D) Görmek istediği şey, çok uzaklardaydı.
- E) Yaşamak istediklerini yaşayamamış değil.

Çözüm

E'de "yaşayamamış değil" yüklemine iki olumsuzluk vardır. Bu durum cümleyi olumlu yapar (yaşaya-ma-mış değil). Cümle, biçimce olumsuz anlamca olumlu olur. A'da "yoktu" olumsuz, B'de "iyiydi" olumlu, C'de "bozulmuştu" olumsuz, D'de "uzaklardaydı" biçimce de anlamca da olumludur.

Yanıt E

Ek Bilgi:

- ✓ Biçimce olumsuz anlamca olumlu cümlelerde şu düşünüş geçerlidir:

Olumsuzun olumsuzu olumludur. Matematikteki "negatifle negatife çarpımı pozitifdir" mantığı, bu cümleler için de geçerlidir.

- ◆ Seni anlamıyor değilim. (anlıyorum)
(-) (-) (+)
- ◆ Kitapta sevdiğim şiirler yok değil. (var)
(-) (-) (+)

II. Olumsuz Cümle:

- ✓ Yargının gerçekleşmediğini ya da gerçekleşmeyeceğini anlatan cümlelerdir.
- ✓ Olumsuz cümleler de biçimce ve anlamca olumsuz olabilir.

a) Biçimce ve Anlamca Olumsuz Cümleler:

- ✓ Bu cümlelerin yüklemi olumsuzdur; olumsuzluğu olumluya çeviren ikinci bir olumsuz söz yoktur:

- ◆ Kimse güzelliklerle uğraşmıyor.
- ◆ Sizden istediğim bir şey yok.
- ◆ Bu bendeki sevda değil.
- ◆ Çocuklarına karşı oldukça sevgisizdi.

b) Biçimce Olumlu, Anlamca Olumsuz Cümleler:

- ✓ Bu cümlelerde yüklem olumlu olmasına karşın yargı olumsuzdur:
- ◆ Ne şiş yansın ne kebab. (Şiş de kebab da yanmasın.)
Yüklem olumlu, yargı olumsuzdur.
- ◆ Sen sanattan ne anlarsın. (anlamazsın)
- ◆ Gel de bu adama saygı duy. (duyamazsın)
- ◆ Bu sözlere kim kanar ki! (kimse kanmaz)

Örnek

Aşağıdakilerden hangisi biçimce olumlu, anlamca olumsuz bir cümledir?

- A) Televizyondaki haberlerden günlük olayları öğreniyorum.
- B) Bu kitabı gece gündüz elinden bırakmaz.
- C) Geçimini eski giysi satarak sağlıyor.
- D) Öyle insanla hiç birlikte gezilir mi?
- E) Seni bu konuda uyarmadığımı söyleme.

Çözüm

“hiç gezilir mi?” yüklemi biçimce olumlu yargı bildirir; ancak soru ilgeciyle olumsuz anlam kazanmıştır. Cümle de biçimce olumlu “gezilir mi?” anlamca olumsuzdur.

Yanıt D

III. Soru Cümlesi:

Bir yargının gerçekleşip gerçekleşmediğini sormak, bilgi edinmek, neden sormak, bir kuşkuyu gidermek ... amaçlarla kurulan cümlelere **soru cümlesi** denir.

- ✓ Soru cümleleri eylem ya da ad cümlesi olabilir:
- ◆ Yeni edebiyatı nasıl buluyorsunuz?
y. (eylem)
- ◆ Kolay mıdır insan yetiştirmek?
y. (ad)
- ◆ Sizi buraya kim çağırdı?
y. (eylem)

- ◆ Bu sizin düşünceniz değil mi?
y. (ad soylu)
- ✓ Soru anlamı soru ilgeciyle, soru sıfatıyla, soru adıyla, soru belirteciyle sağlanabilir:
- ◆ Eli kolu bağlı duracak mıyız?
soru ilgeci
- ◆ Birini bekliyorsun demek?
soru ilgeci
- ◆ Hangi derdime yanayım!
sıfat taml.
- ◆ Bu kaçıncı bahçe gördüğüm?
sıfat taml.
- ✓ Yanıt beklemeyen bir duygu ya da tepkiyi dile getirmek için kurulan soru cümlelerine **sözde soru cümlesi** denir. Bu cümlelerin de sonuna soru işareti konur.
- ◆ Ben senin zor durumda kalmanı ister miyim? (yadsıma)
- ◆ Bu acıya yürek mi dayanır? (acıma)
- ◆ Bu kitap hiç iki günde okunur mu? (olanaksızlık)
- ◆ Bunun için mi bizi bütün gün beklettiler? (gereksizlik)
- ◆ Yazarlık kim, sen kim? (küçümseme)
- ◆ İnsan sevdiğine böyle mi davranır? (yakınma)
- ◆ Hani sinemaya benimle gidecektin? (sitem)

Örnek

Aşağıdakilerden hangisi olumlu bir soru cümlesidir?

- A) Birkaç saate kadar dönmez mi?
- B) Ne yiyeceğini biliyor musun?
- C) Yarınki toplantıya katılmayacak mısınız?
- D) Daha fazla isteyemez miydin?
- E) Söylenenleri duymadınız mı?

Çözüm

B'de "biliyor musun?" yüklemine olumsuzluk anlamı yoktur, cümle olumlu soru cümlesidir.

Yanıt B

Etkinlik 4

Aşağıdaki cümleleri numaralanmış kavramlarla eşleştiriniz.

I. Bu kurum senin gibisini nerde bulacak?	a. Usanç
II. O kitaptan bir tane de bana alabilir misin?	b. Övgü
III. Ona uğramaz olur muyum?	c. Rica
IV. Bilmem gidebilir miyim?	d. Kesinlik
V. Nedir senden çaktığım?	e. Kararsızlık

✓ Soru cümleleri olumlu ya da olumsuz olabilir:

- ◆ Nedir insanı mutlu eden? (olumlu soru)
- ◆ Hangi kitabıyla ödül almıştı? (olumlu soru)
- ◆ Bu kavga bitmeyecek mi? (olumsuz soru)
- ◆ Gereksinmelerin de bir sonu yok mu? (olumsuz)

✓ Soru sözcüğü taşıdığı hâlde soru anlamını yitirmiş, yanıt istemeyen cümlelerin sonuna soru işareti konmaz:

- ◆ Bu konuyu bitirebilir miyim, bilmiyorum.
- ◆ Tiyatroya mı, sinemaya mı gideceğimizi düşüneceğiz.

✓ Soru cümlelerinin sonuna soru işareti konur ancak ünlem özelliği kazanmış soru cümlelerinin sonuna ünlem işareti koymak doğru olur:

- ◆ O gün neler neler gördük!
- ◆ Ne güzel bir gün yaşadık!
- ◆ Aşk olsun! Nasıl böyle konuşursun!

IV. Ünlem Cümlesi:

✓ Duygu ve buyruk anlatan cümleler ya da cümle değerinde sözlerdir.

✓ Ünlem cümlelerinin sonuna ünlem işareti (!) konur.

✓ Ünlem türünden bir sözcük taşımadığı halde duygu oluşturan cümle, ünlem cümlesi sayılır.

✓ Ünlem türünden sözcükler, yansımalar, seslenmeler ve eylemler ünlem cümlesi kurar.

- ◆ Vallahi seni anlamıyorum!
- ◆ Yeter artık!
- ◆ Aman, dikkatli ol!
- ◆ Yazıklar olsun!
- ◆ E, sana söylemiştik!
- ◆ Eh, fena değil!
- ◆ Ah kafa, vah kafa!

- ✓ Ünlem cümleleri türlü anlam özellikleri taşır:
- ✦ Hayat, hayat! Seviyorum seni! (sevinç, mutluluk)
- ✦ Yaşamak diyorum, yaşamak ne güzel! (yaşama sevinci)
- ✦ Bize sen doğ kardeşliğin güneşi, bize sen doğ! (özlem)
- ✦ Ah, dilim lal olsaydı da söylemeseydim! (pişmanlık)

Örnek

Aşağıdaki cümlelerden hangisi ünlem cümlesi değildir?

- A) Sana borç verecek gücüm mü var
- B) Söylediklerine gel de inanma
- C) Bu pahalılıkta ev alabilirsen al
- D) Sen hiç âşık oldun mu
- E) Bunu bana nasıl yaparsın

Çözüm

D'de ünlem anlamı yani duygu yoğunluğu yoktur. Cümle bir soru cümlesidir.

Yanıt D

Örnek

(I) Köyün dik yolları, bembeyaz karlar altında kalmıştı. (II) Soğuk rüzgâr toprak damlı evlerin saçaklarındaki karları savuruyor. (III) Çıkmadık candan umut kesilmez kızım, dedi annesi. (IV) Bakarsın baban iyileşir, eski hâline döner. (V) Keşke şehre gidenimiz olsa da ilaçları alabilirsek.

Bu parçada numaralanmış cümlelerden hangileri basit yapıdır?

- A) I. ve II.
- B) I. ve III
- C) II. ve IV.
- D) III. ve IV.
- E) IV. ve V.

Çözüm

III. cümle, iki cümle iç içe olduğu için, "iç içe birleşik" cümle IV. cümle, iki yargı virgülle ayrıldığı için "sıralı cümle" V. cümle, "olsa" koşulu olduğu için "koşullu birleşik" cümledir. I. ve II. cümlede ise sadece bir tek yargı olduğu için bu cümleler yapısına göre basittir.

Yanıt A

Etkinlik 5

Bu cümlelerde boş bırakılan yerlere numaralanmış kavramlardan uygun olanı getiriniz.

- Sakın geç kalma! (.....)
- Keşke ben de bir enstrüman çalabilseydim! (.....)
- Bu ne biçim hava! (.....)
- Ey Büyük Ata! (.....)
- Of, seninle ne yapacağım ben! (.....)
- Ah, ne evlattı! (.....)
- Öf, ne kötü manzara! (.....)
- Dur asker! (.....)
- Analar ne evlatlar doğurmuş! (.....)
- Tü Allah belanı versin! (.....)
- Yaptığın işi beğendin mi şimdi! (.....)

1. kınama
2. uyarma
3. beğenme
4. güdüleme
5. stek
6. ilenme (beddua)
7. buyruk (emir)
8. şaşma
9. üzüntü
10. seslenme
11. övme
12. tikslenme
13. hoşnutsuzluk

C) ÖGELERİN DİZİLİŞLERİNE (SÖZ DİZİMİNE) GÖRE CÜMLELER

I. Kurallı (Düz) Cümle:

- ✓ Yüklemi sonda bulunan cümledir:
- ◆ Doğu ve Güneydoğu'da töre cinayetleri sürüyor.
- ◆ Gelecek yıldan başlanarak vergi denetimleri artırılıyor.

II. Devrik Cümle:

- ✓ Yüklemi sonda olmayan cümledir:
- ◆ Ben miydim bunun sorumlusu?
- ◆ Yine bildiğini yaptı yaşam.

Etkinlik 6

Aşağıdaki cümlelerin öge dizilişine göre türlerini yazınız:

- ◆ Çoğu insan, kafasına koyduğu kadar mutludur.
- ◆ İnsan bir şeyi sevmeden anlayamaz.
- ◆ Cesaret, korkusuzluk değildir.
- ◆ Çalma elin kapısını, çalarlar kapını.
- ◆ Neden cömertlik bekliyoruz doğadan?
- ◆ Sevdiğin kadardır ömrün.

Örnek

Yüklemi sonda olan cümlelere "kurallı cümle" denir.

Aşağıdakilerden hangisi bu açıklamaya örnek gösterebilecek bir cümledir?

- A) Yalnızdı onca kalabalık içinde.
- B) Eğilip öptüm alınından sevdiğimin.
- C) Umut gözlerini gecenin karanlığında.
- D) Sevinçler kuş kanadında taşınıyor.
- E) Hanımelleri kokuyor karşı bahçeden.

Çözüm

A'da "yalnızdı", B'de "öptüm", C'de "gözlerini" ve E'de "kokuyor" yüklemeleri cümlelerin sonunda olmadığı için bu cümleler devrik; D'de ise "taşınıyor" yüklemi sonda olduğu için bu cümle yüklemine göre kurallıdır.

Yanıt D

Örnek

(I) Tasarladığım hikâye, zihnimde cümleler ve algılar hâlinde dönüp dolaşarak gelişirken her şeyi bir kenara bırakıp masanın başına oturmam için beni zorluyor. (II) Hikâye, bilgisayarda bir cümle hâlinde başlanmış duruyor ve ben, zihnimin bir yanında o hikâyeyi geliştiriyorum. (III) Masamın çekmeceleri, çantamın gözleri hatta ceplerim veya masada karşımda duran pano, küçük kâğıtlara yazılmış notlarla doluyor bu arada. (IV) Defalarca oturuyorum bilgisayarın başına hikâye için yazdıklarımı defalarca yeniden ele alıyorum. (V) Hikâye bazen tamalanmak üzereyken çöpe atılıyor bazen de başlangıçta tasarlanandan çok farklı bir içerik ve biçim kazanıyor.

Bu parçadaki numarlanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümle, girişik birleşik bir cümledir.
- B) II. cümle, özneleri ortak birleşik bir cümledir.
- C) III. cümle, devrik bir fiil cümlesidir.
- D) IV. cümle, sıralı bir cümledir.
- E) V. cümle, yüklemi şimdiki zamanda çekimlenmiş kurallı bir cümledir.

(2014 - YGS)

Çözüm

I. cümle birden çok yan cümlesi olan girişik birleşik cümledir. III. cümle "doluyor." eylemiyle kurulmuş devrik cümledir. IV. cümle iki cümleden oluşmuş bir sıralı cümledir. V. cümle yüklemi "kazanıyor" eylemi şimdiki zaman çekimlidir ve sondadır. II. cümlede ortak özne söz konusu değildir, iki cümlede de ayrı öznesi vardır.

Yanıt B

Etkinlik 7

(I) Romanlar ve şiirler birer iç yaşayıştan doğmuştur. (II) Onları yaşayarak okumamız da bundandır (III) Her okuyucunun aynı davranışta olduğu söylenemez. (IV) Yaradılıştın yetişmenin verdiği ayrılıklar vardır. (V) Bu bakımdan, aynı kitapta herkes biraz da kendi romanını, kendi şiirini okur. (VI) Gerçek sanat eserinin özelliklerinden biri de, çok yönlülük değil midir? (VII) İnsan, ilerde yaşamaktan kesilip de geçmiş günlerden bir yığın olmaya yüz tutunca roman ve şiir okumayı da bırakmaya başlar. (VIII) Okuduğu olursa artık eski tutkuyu bulamaz.

1. Bu parçada numaralanmış cümlelerin hangileri basit yapıdır? Basit yapı cümleleri aşağıya yazınız.

.....

2. Birleşik yapı cümleleri aşağıya yazınız.

.....

3. Birden çok yan cümlesi olan birleşik cümleleri belirleyiniz.

.....

4. Birleşik cümlelerin yüklem türünü belirtiniz.

.....

5. Ad ve eylem cümlelerini belirleyerek aşağıya yazınız.

.....

6. Olumlu cümlelerden ikisini aşağıya yazınız.

.....

7. Soru cümlesini yapı ve yüklemine göre inceleyiniz.

.....

8. Olumsuz cümleleri aşağıya yazınız.

.....

1. Aşağıdakilerin hangisinde yan cümle farklı görevdedir?

- A) Bu yıl üzerinde en çok durulan, bilim kurguydu.
- B) Bundan tek zarar gören, şiir sanatıdır.
- C) Düşünmek, bilinçli ve zor bir eylemdir.
- D) Sevdiğim insanları deli gibi kıskandım.
- E) Şiir yazmak, buz kütleleri ortasında akmaktır.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birden çok yan cümle vardır?

- A) Yalnız senin gezdiğin bahçede çiçek açmaz.
- B) Devreylemedik yer komadık bir nice yıldır.
- C) Sildin kara gözlerde birikmiş yaşı kanla.
- D) Ruh öyle yolların uyanılmaz bir uykuya.
- E) Kurulacak yarını düşünen baş geliyor.

3. Aşağıdaki sıralı cümlelerin hangisinde nesne ortaktır?

- A) Şeref limansız bir adadır; bir bakarsın bir daha dönemezsin.
- B) Zekâsız kuvvet yıkabilir ama yapamaz.
- C) Yanlış cümleler bizi, dinleyenleri, öfkelenirdi.
- D) Sizleri bugün tanıdım ve çok sevdim.
- E) Bahçeye bakıyor ama emeğinin karşılığını almıyordu.

4. Mutluluğu tatmanın tek yolu, onu paylaşmaktır çünkü mutluluk ikiz olarak doğar.

Bu cümleyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Sıralı – bağlı cümledir.
- B) Bağımsız cümlelerin birincisi birleşik, ikincisi basit cümledir.
- C) Eylemsilerle kurulmuş yan cümleler vardır.
- D) İlk cümle ad, ikinci cümle eylem cümlesidir.
- E) İkinci cümlede yan cümle zarf tümlecidir.

5. Kapansın el kapıları, bir daha açılmasın
Yok edin insanın insana kulluğunu
Bu davet bizim

Bu dizelerde aşağıdaki cümle türlerinden hangisi yoktur?

- A) Ad cümlesi
- B) Eylem cümlesi
- C) Kurallı cümle
- D) Devrik cümle
- E) Birleşik cümle

6. Hayatı yaşamanın iki yolu vardır: Biri, hiçbir şeyin mucize olmadığını düşünmek; diğeri, her şeyin mucize olduğunu düşünmek.

Bu parçada aşağıdaki cümle türlerinin hangisi yoktur?

- A) Ad cümlesi
- B) Eylem cümlesi
- C) Olumlu cümle
- D) Birleşik cümle
- E) Ek eylemi düşmüş cümle

7. (I) Karanlık aydınlıktan, yalan doğrudan kaçır. (II) Güneş yalnız da olsa etrafına ışık saçır. (III) Doğruların kaderidir yalnızlık. (IV) Kargalar sürüyle, kartallar yalnız uçar.

Bu parçada numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) İlk cümle, yüklemi ortak sıralı cümledir.
- B) İkinci cümle, birleşik cümledir.
- C) Üçüncü cümle ad cümlesidir.
- D) Son cümlede karşılaştırma vardır.
- E) Bütün cümleler kurallı cümledir.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisi anlamca farklıdır?

- A) Onu tanımıyor değilim.
- B) Bu filmi izlememiş değilim.
- C) Bu işin içinde bir iş var.
- D) Sinemaya sizinle ben de geleceğim.
- E) Şimdi sana verecek param mı var?

9. Aşağıdakilerden hangisi olumsuz ad cümlesidir?

- A) Ne arayan var ne soran.
- B) Ne dostluğuna güvenilir ne de düşmanlığına.
- C) Neden böyle davrandığını anlamıyor değilim.
- D) Kendi hâlinde yaşayanlar da yok değil.
- E) Yapılan işte hiçbiri suçsuz değil.

10. I. Müthiş karşıydım şu imza günü işine.
II. Benim imzaman ne değeri var ki?
III. Hâlâ da böyle düşünüyorum aslında.
IV. Sonra anladım ki bu yazarla okuru bir araya getiren bir olay.
V. Böyle düşünmeye alışınca eğlenceli olmaya başladı.

Aşağıdakilerden hangisinde numaralanmış cümlelerle ilgili bir bilgi yanlışı vardır?

- A) I. cümle devrik eylem cümlesidir.
- B) II. cümle anlamca olumsuz ad cümlesidir.
- C) III. cümle basit eylem cümlesidir.
- D) IV. cümle ki'li birleşik cümledir.
- E) V. cümle eylemle kurulmuş birleşik cümledir.

11. Aşağıdaki cümlelerden hangisi yapısı yönünden farklıdır?

- A) Çocuk kedinin uyanışını izliyordu.
- B) Aman diyene kılıç kalkmaz.
- C) Sinirleri bozulan şoför geziyi iptal etti.
- D) Atalar yurt sevmeyi davuldan öğrendiler.
- E) Ağır ağır çıkacaksın bu merdivenlerden.

12. Aşağıdaki dizelerin hangisi yüklemine türüne göre ötekilerden farklıdır?

- A) Neyleyim seni kartpostal manzara
- B) Nar dalında diş diş çatlarken güzel
- C) Beni saran şey aşkıdır
- D) Rüzgâr yok o yerin havasında
- E) Beni etkileyen şey ananın çocuğuna bakışıdır

13. "Gökyüzünün başka rengi de varmış."

Aşağıdaki cümlelerin hangisi yüklemine türüne göre bu cümleyle aynı türdedir?

- A) Gök mavi mavi gülümsüyordu
- B) Gittikçe artıyor yalnızlığımız
- C) Geç fark ettim taşın sert olduğunu
- D) Zamanla nasıl değişiyor insan
- E) Hayal meyal şeylerden ilk aşkımız

14. Duyduklarımızı ve düşündüklerimizi karşımızdakine derli toplu anlatabilmek ne bir yazar ne de bir öğretmen olmayı gerektirir.

Bu cümleyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Kurallı cümledir.
- B) Eylem cümlesidir.
- C) Anlamca olumlu cümledir.
- D) Bileşik cümledir.
- E) Birden çok yan cümle vardır.

1. A, B, C, E'de yan cümle özne görevinde, D'de nesne görevinde kullanılmıştır.

YANIT D

2. E'de "kurulacak yarın ve düşünen baş" yan cümleciktir.

YANIT E

3. D'de "sizleri" ortak nesnedir.

YANIT D

4. Bağımsız cümlelerin ikisi de birleşik cümledir.

YANIT B

5. Bu dizelerde üç basit cümleden oluşmuştur.

YANIT E

6. İlk cümle olumlu ad cümlesidir. "Hiç bir şeyin muzice olmadığını düşünmek" birleşik cümledir. Son iki cümlenin "ek eylemi" (-dır) düşmüştür. cümlelerin hepsi ad cümlesidir.

YANIT B

7. III. cümle devrik cümledir.

YANIT E

8. A, B, C, D anlamca olumlu cümle, E, anlamca olumsuz cümledir.

YANIT E

9. A, olumsuz ad cümlesidir.

YANIT A

10. I. cümle devrik ad cümlesidir.

YANIT A

11. A, B, C, D birleşik cümle; E, basit cümledir.

YANIT E

12. B, C, D, E ad cümlesi, A eylem cümlesidir.

YANIT A

13. Örnek cümle yüklemine göre ad cümlesidir. E'de verilen cümle de ad cümlesidir.

YANIT E

14. Bu cümle biçimce olumlu anlamca olumsuz cümledir.

YANIT C

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi sözcük türü yönüyle ötekilerden farklıdır?

- A) Denizin kıyısını kum ile doldurdular.
- B) Buraya gelmek annemin düşüncesi idi.
- C) Öğrenciler derse geç girmişti.
- D) Okuduğu şiiri çok sevdik.
- E) Evin penceresi açık kalmış.

2. Aşağıdaki sıralı cümlelerin hangisinde özne ortaklıdır?

- A) Güneş çoktan batmıştı, her yer ıssızdı.
- B) Okul bitmişti, herkes birbirini unutmuştu.
- C) Sabah erken uyandı, arabasına bindi, hiç dönmemek üzere uzaklaştı.
- D) Yüz hatları çok düzgündü, yeşil gözlüydü.
- E) Dert babasıydı, herkes derdini ona anlatırdı.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde ad - eylemle kurulmuş yan cümle, temel cümlelerin nesnesi görevindedir?

- A) Böyle konuştuğunu duyunca ondan soğudum.
- B) Onun hınzır hınzır gülüşü beni çileden çıkarıyordu.
- C) İmza gününde ünlü ozanla tanışmak istiyorum.
- D) Arkadaşlarla sinemanın kapısında buluşmak üzere sözleştik.
- E) Bu filmi izleyenler aynı duyguyla sinemadan ayrıldı.

4. Geçmiş kuşakların geleneği, yaşayanların düşüncelerine çoğu kez alacaklı gibi yapışır.

Bu cümlede, temel cümlelerin öznesi aşağıdakilerin hangisidir?

- A) o (gizli özne)
- B) geçmiş kuşakların geleneği
- C) alacaklı
- D) alacaklı gibi
- E) yaşayanların düşüncelerine

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisi, yüklemine türüne göre ötekilerden farklıdır?

- A) Yarın bambaşka bir insan olacağım, diyorsun.
- B) Her başarısızlıkta bir zafer tohumu filizlenir.
- C) Yurdu savunmanın en ucuz yolu eğitimidir.
- D) Ben, senin değil onun düşüncesine katılıyorum.
- E) Yalanı söküp atmadan gerçeği dikmeye çalışma.

6. Aşağıdaki ikili dizelerden hangisi bitmemiş bir cümle durumundadır?

- A) Bulutların ardına saklanan güneş
Gözlerindeki hüzdü
- B) Bir damla olmak yeterdi
Deniz gözlerinde
- C) Son bilsam mavi göklerde
Sana uyansam bütün günlerde
- D) O nazlı canana uğrasa yollar
Bize mesken oldu kahveler hanlar
- E) Tüm şenliklere uzanan
Yollarda senin kokun

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisi anlamca olumludur?

- A) Bu soruları beğenmedik değil.
- B) Hava bugün güneşli değil.
- C) Hâlâ beni anlamış değil.
- D) Gözyaşları durmuş değil.
- E) Ders çalışıyor değilim.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi sözcük türü yönüyle diğerlerinden farklıdır?

- A) En az benim kadar çalışkandır.
- B) Bende unuttuğu kitaplarını almak için geldi.
- C) Sabahları hiç sevmezdi.
- D) Yaptıklarıyla beni çok üzdü.
- E) İnsanları kullanmayı iyi biliyorlardı

9. I. Arkanı güneşe çevirme, gölgen önüne düşer.
II. Esnek insanlar asla kırılmazlar.
III. Kötü haberlerin kanatları vardır.
IV. Ben gidersem sazım sen kal dünyada.

Yukarıdaki dizelerin hangilerinde birden çok yargı vardır?

- A) I. ve II. B) I. ve IV. C) II. ve III.
D) II. ve IV. E) III. ve IV.

10. Aşağıdakilerden hangisi ad cümlesi değildir?

- A) Orhan Veli'nin şiirlerinde bir yalınlık vardır.
B) Bu durumda bizim yapmamız gereken nedir?
C) Neden günler bu kadar uzun?
D) O insanla aramız iyi değildi.
E) Keşke bugün orda olsaydım.

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklem sözcük türü bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) Bu tatlı sözlerinize ben de kandım.
B) Sınav tarihini öğretmenime sordum.
C) Bahçedeki tahta parçalarını tek tek kırdım.
D) Dünkü maça ben de vardım.
E) Bu işi yetiştiremezsem yandım.

12. Aşağıdaki sıralı cümlelerin hangisinde yüklem ortak kullanılmamıştır?

- A) Maça Ercan da geldi, Gökhan da.
B) Kazma elin kuyusunu, kazarlar kuyunu.
C) Dost başa, düşman ayağa bakar.
D) İş yapmakla, yol yürümekle biter.
E) Mutlu da uyandı, Eren de.

13. Aşağıdaki cümlelerden hangisi devrik, birleşik ad cümlesidir?

- A) O yıllarda bir evimiz bile yoktu.
B) Bizi bir arada tutan şey neydi?
C) Bin yıllık bir özlemi gizleyen bir şarkıdır, bu.
D) Bulunur bir çare elbet bu ağır yarama.
E) Her yiğidin bir yoğurt yiyişi vardır.

14. Nasıl mutlu olunur dünyada bunca sorun varken.
Bu cümleyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Anlamca olumsuzdur.
B) Biçimce olumludur.
C) Eylem cümlesidir.
D) Devrik cümledir.
E) Sıralı cümledir.

15. Aşağıdakilerden hangisi, anlamca olumludur?

- A) Göreve gelmeyişi, hasta oluşundan değil.
B) Söylediklerimi herkese anlatman, hoş değil.
C) Sorunların çözümümüyle o da uğraşmıyor değil.
D) Bu çocuk, bekârken daha rahat değildi.
E) Büyük kentlerin sorunları bitecek gibi değil.

16. Dünkü hareketleri bardağı taşıran son damlaydı.
Bu cümleyle ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Özne ve yüklemden oluşmuştur.
B) Ek eylem kullanılmıştır.
C) Eylemsi kullanılmıştır.
D) Çekimli eylem kullanılmıştır.
E) Kurallı ad cümlesidir.

17. Aşağıdaki dizelerin hangisinde yüklem, sözcük türü bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) Sabahın seher vaktinde
Ömer binmiş al beygire
B) Dünyadan bir gül attığın zaman
Işıkla dolacak kalbimin içi
C) Ah bu yollar, köy yolları
Mis gibi insan kokar mis gibi toprak
D) Ben bir ceviz ağacıyım
Gülhane Parkı'nda
E) Kahramanlık günlerinin saf neşesini
Aydınlanmış buldum gülümsemele

1. (I) Bir işte insan ne kadar zorlanıyorsa o işten ortaya çıkacak başarı ve mutluluk o oranda fazladır. (II) Başarıda ısrar önemlidir. (III) Bunun için başlanılan işten dönmek gerekir. (IV) İsrar edince o insanın zorlukları aşma yeteneğidir, gelişen. (V) İnsanın başarılı olması kaçınılmazdır.

Bu cümlelerle ilgili aşağıdaki yargılardan hangisi yanlıştır?

- A) I. cümle sıralı-bağlı cümledir.
B) II. cümle basit, olumlu ad cümlesidir.
C) III. cümlede birden fazla yan cümle vardır.
D) IV. cümle devrik, birleşik ad cümlesidir.
E) V. cümle anlamca olumludur.

2. (I) Çiğdemlerden sonra gök rengindeki elbisesiyle yeni açmış sümbül görünür. (II) Gözleri yaşlı, saçları dağınık ve hâli perişandır. (III) Güzel kokusundan sarhoşa dönen şair, ona bu gönül okşayıcı kokuyu nereden, hangi aktardan aldığını sorar. (IV) Sümbülün verdiği cevap çiğdemden cevabına karşılık gelmektedir. (V) Önceleri ezel bağında henüz açılmadık bir gonca olan ve güzel kokusunu sevgilinin rüzgârından alan sümbül, bu bahar ülkesinden hicran sahiline atılmıştır.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerden hangisi, yüklem türü bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) I. B) II. C) III. D) IV. E) V.

(2016 YGS)

3. **Aşağıdaki cümlelerin hangisi, girişik bir cümle değildir?**

- A) Yuvarlanan taş, yosun tutmaz.
B) Irmak geçilirken at değiştirilmez.
C) Can çıkmayınca huy çıkmaz.
D) Ummadık taş, baş yarar.
E) Güvenme dayına, ekmek al yanına.

4. **Aşağıdakilerden hangisi nesnesi ortak, sıralı bir cümledir?**

- A) Bu yöreye, bu tatil beldesine oldukça zor ulaşırlar.
B) Biraz önce senden söz ediyorduk.
C) Biz bu sözleri çok duyduk, çok dinledik.
D) Bu konuda yanıldığını zamanla anlayacaktı.
E) Güneş bir görünüyor, bir kayboluyordu.

5. (I) Tiyatro, toplumla birtakım ortak değerlerde birleşmek zorundadır. (II) Yazarın kişisel eğilimleri ile sosyal eğilimler arasında bir uyum varsa tiyatro büyük toplulukların bir ifade vasıtası olur. (III) Orta Çağ Avrupa'sında rastlanan böyle topluluklar günümüzde yoktur. (IV) Tiyatro bazen de toplum içinde sadece belli bir zümrenin görüşlerini, değer yargılarını yansıtır. (V) O zaman da sahneye aktarılan değerler, toplumun bir kesiminin görünümü olur.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümle özne, belirtisiz nesne ve yüklemden oluşmuştur.
B) II. cümle, şartlı birleşik cümle olup yan cümle temel cümle zarf tümlecidir.
C) III. cümle özne, zarf tümleci ve yüklemden oluşan bir isim cümlesidir.
D) IV. cümlede, birden fazla belirtili nesne vardır.
E) V. cümlede, öznesi sıfat tamlamasıdır.

(2014 YGS)

6. **Aşağıdakilerden hangisi yapısına göre birleşik, söz dizimine göre devrik bir ad cümlesidir?**

- A) Bizi üzüp durduğunu siz de biliyordunuz elbette.
B) Çok yetenekli bir insandı bu tür işlerde.
C) Hava daha sıcaktı, buraya ilk geldiğimizde.
D) O yıllarda çıkardığı kitaplardan biri de buydu.
E) Bu adam, sandığımız kadar güvenilir değil.

7. **Aşağıdakilerden hangisinde yan cümle, temel cümle zamanını belirtmemektedir?**

- A) Hepimiz bu gecenin bitmesini bekliyorduk.
B) Onu gördüğümde her şeyi anlatacaktım.
C) Eve gelince hemen telefona sarıldım.
D) Sen burdan gideli İzmir'in hiç tadı yok.
E) Ders çalışırken beni rahatsız etme.

8. **"Üstüme düşen görevi yerine getirmeye çalışacağım." cümlesinin nitelikleri, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak verilmiştir?**

- A) Basit - olumlu - kurallı - eylem
B) Bileşik - olumlu - kurallı - ad
C) Bileşik - olumsuz - devrik - eylem
D) Basit - olumlu - devrik - ad
E) Bileşik - olumlu - kurallı - eylem

9. (I) Burası kitap meraklısı aydınların, üniversite hocalarının ve araştırmayı seven öğrencilerin buluşma yeri idi. (II) Asırlık çınar ağacının gölgesinde kalmış kapalı mekân, elverişsiz havalarda gelip geçenlerin sığınma yeri olurdu. (III) Bazen de kimi ünlüleri burada, çevresindeki küçük toplulukla sohbet ederken görürdük. (IV) Şimdilerde, elinde kitap olanlar veya kitaplardan konuşmak isteyenler bu mekâna uğramıyor artık. (V) Bir zamanlar üzerine kol kanat geçen asırlık çınar ağacı, bizim gibi eski dostlarını yitirmenin huzursuzluğunu yaşıyor.

Bu parçadaki numaralanmış cümlelerle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) I. cümle, özne ve yüklemden oluşmuştur.
B) II. cümlede, birden fazla fiilimsi kullanılmıştır.
C) III. cümlede; belgisiz sıfat, adlaşmış sıfatla tamamlama oluşturmuştur.
D) IV. cümle; özneleri farklı, yüklemi ortak, sıralı bir cümledir.
E) V. cümlede; nesne, belirtili isim tamlamasından oluşmuştur.

(2014 LYS)

10. Aşağıdaki sıralı cümlelerin hangisinde, ortak bir öge yoktur?

- A) Göl kıyısında kamp kurduk, on beş gün kaldık.
B) Amcamlar tarlaları satmış, paraları bölüşmüşler.
C) Dürüst olduğumu sanıyordum, borcunu ödemedi.
D) Eşyalarımı akşam bavulumla doldurmuştum, sabah yeniden bavuldan çıkarıp yerlerine koydum.
E) Eski giysileri çıkaracak, yoksullara dağıtacak.

11. Aşağıdakilerden hangisi iç içe birleşik cümleye örnek gösterilebilir?

- A) Ayrılırken beni burada bekle, demişti.
B) Kursu bitirenler, belgelerini aldılar.
C) Benimle gelirse güzel bir gün geçirir.
D) Babam işçiydi, tüm gün çalışıyordu.
E) Her isteğimi, hemen yerine getiriyor.

12. Tarihimiz, kahramanlıklarla doludur ve çok şanlıdır. Atalarımızı herkes içten sevmeli ve onlara saygı duymalıdır. Geçmişlerini hor görenler, aşağılık duygusuna kapılırlar, kolayca köle olurlar.

Bu cümlelerle ilgili aşağıdakilerden hangisi söylenemez?

- A) Öznesi ortak sıralı cümle kullanılmıştır.
B) Eylem cümlesi vardır.
C) Hepsisi kurallı cümledir.
D) Birden fazla basit cümle kullanılmıştır.
E) Tümü olumlu cümlelerdir.

13. Aşağıdakilerden hangisi, koşul bildirmemektedir?

- A) Evden bir saat önce çıkarsam işe ancak yetişirim.
B) Her sabah seni görmezsem huzursuz oluyorum.
C) Bugün işleri erken bitirirsem akşama size gelirim.
D) Hafta sonu gelince şöyle iyice bir dinlensem diyorum.
E) Yarınki ödevlerini bitirince dışarı çıkabilirsin.

14. I. Oturacak zamanın yok mu?
II. Ne sana ne de onlara güveniyorum.
III. Benim de söyleyecek sözüm var, demelisin.
IV. Bunun olacağını söyledim ama beni dinlemedin.
V. Orada neler olduğunu sorup gelsin.

Yukarıdaki numaralı cümlelerle ilgili, aşağıda verilen yargılardan hangisi yanlıştır?

- A) I. cümle olumsuz soru cümlesidir.
B) II. cümle biçimce olumlu, anlamca olumsuzdur.
C) III. cümle iç içe birleşik cümledir.
D) IV. cümle sıralı bağlı cümledir.
E) V. cümle basit cümledir.

TÜRKÇE

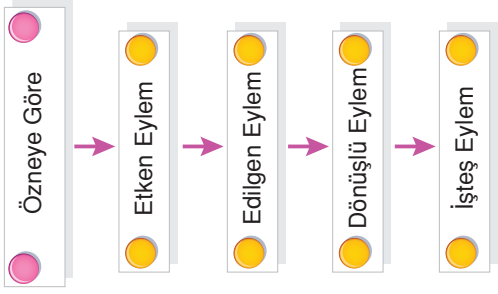
ÇKS - TYT

EYLEMİN ÇATISI

- Özneye Göre Çatı
- Nesneye Göre Çatı

AKILLI HARİTAM

EYLEMDE ÇATI

EYLEM ÇATISI

Eylemlerin öznelerine ve nesnelere göre girdikleri biçime **eylem çatısı** denir. Ad cümlelerinde çatı aranmaz.

I. ÖZNEYE GÖRE ÇATI (ÖZNE - YÜKLEM İLİŞKİSİ)**a) Etken Çatılı Eylem**

- ✓ Eylemin kurduğu cümlede özne varsa yüklem etken çatılıdır.
- ✓ Gizli özne de gerçek özne sayılır. Gerçek öznenin olduğu her eylem etken çatılıdır.
- ✓ Özne aktifse eylemi gerçekleştiriyorsa eylem etkendir.
- ✦ Orhan Veli, şiiri kalıplaşmışlıktan kurtardı.
özne y. (etken)
- ✦ Minibüs sağda durdu.
özne y. (etken)
- ✦ Sonbahar yüzünü gösterdi.
özne y. (etken)
- ✦ ^o / Arkadaşlarını tek tek aradı.
g.ö. y. (etken)

b) Edilgen Çatılı Eylem

- ✓ Eylemin kurduğu cümlede eylemi yapan belli değilse eylem edilgendir.
- ✓ Edilgenlik özelliği eyleme -(i)l, - (i)n ekleriyle kazandırılır.
- ✓ Edilgen eylem "birileri ya da bir şey tarafından" gerçekleştirilen eylemdir.

eylemi eylemden
yapan etkilenen eylem

1. Çocuk oyuncağını kırdı.
özne b.li nesne y.(etken)

2. Oyuncağı kır - ıl - dı.
y. (edilgen)

3. ^o / Arabayı yıkadı.
g.ö. b.li n. y. (etken)

4. Araba yıka - n - dı.
y. (edilgen)

1 ve 3. cümlelerin yüklemeleri etken çatılı eylem, 2 ve 4. cümlelerin yüklemeleri edilgen çatılı eylemdir.

- ✓ Etken çatılı bir eylem edilgen olduğunda eylemin kurduğu cümlede şu değişiklikler olur:
 1. Eylem – (i), – (i)n eklerinden birini alır.
 2. Özne düşer.
 3. Belirtili nesne belirtisiz olur. Buna sözde özne denir.
- ✓ Edilgen çatılı eylemlerin kurduğu cümlede yükleme sorulan “kim, ne?” sorularına yanıt veren varlık eylemi yapan değil eylemden etkilenendir. Eylemden etkilenen öğeye **nesne** denir.
- ✓ Edilgen çatılı eylemin kurduğu cümlede gerçekte nesne olduğu halde özne gibi görünen bu öğeye **sözde özne** denir.
- ✓ Sözde özneli eylem cümlelerinde eylem edilgendir.
- ✦ Arkadaşım bütün soruları çözdü.
özne belirtili n. y. (etken)
- ✦ Bütün sorular çözüldü.
sözde ö. y. (edilgen)
- ✦ Annem gömleğimi ütledi.
özne belirtili n. y. (etken)
- ✦ Gömleğim ütülendi.
sözde ö. y. (edilgen)

UYARI

Bazı edilgen eylemlerin kurduğu cümlelerde sözde özne de bulunmaz. Nesne alabilen eylemin kurduğu cümlede sözde özne bulunur.

- ✦ Geziye gidilecek.
d.tümleç y.(edilgen)

Bu cümlede gerçek özne de sözde özne de yoktur.

Edilgen çatılı eylemin kurduğu cümlede “-ce” ekiyle ya da “tarafından” sözcüğüyle birlikte kullanılan özneye örtülü özne denir.

- ✦ Ders, öğretmen tarafından anlatıldı.
sözde ö. örtülü özne y. (edilgen)
- ✦ Başarılı öğrenciler bakanlıkça ödüllendirildi.
sözde özne örtülü ö. y. (edilgen)

Kolay Yol: Örtülü özne getirilebilen cümlenin yüklemi edilgendir.

- ✦ Müdür yazıyı size gönderdi.
özne b.li n. y. (etken)
- ✦ Yazı size gönderildi.
sözde ö. y. (edilgen)
- ✦ Yazı müdür tarafından size gönderildi.
sözde ö. örtülü özne y. (edilgen)
- ✦ Yazı kurumca gönderildi.
sözde ö. örtülü ö. y. (edilgen)

Örnek

Aşağıdakilerden hangisinin yüklemi edilgen çatılı eylemdir?

- A) Minik kedi korkudan bir köşeye büzülmüştü.
- B) Adam yürürken bir şeyler mırıldanıyordu.
- C) Fenalaşınca arkadaşşıma dayandım.
- D) Aradığınız kişiler geçen hafta taşındılar.
- E) Bayram gelince sınıfa balonlar asılırdı.

Çözüm

İşi yapanın belli olmadığı eylemlere, edilgen çatılı eylemler denir. E'deki "asılmak" eylemi edilgen çatılıdır.

Yanıt E

c) Dönüştü Eylem

- ✓ Eylemin kurduğu cümlede yüklem bildirdiği eylemi yapan da eylemden etkilenen de aynı varlıksa eylem dönüşlü çatılıdır.

Bu cümlelerde öznenin yaptığı eylem yine özneye döner. Yani özne eylemi kendi kendine yapar.

- ✓ Eyleme dönüşlülük özelliği – (i)n, –(i)l ekleriyle kazandırılır.

- ◆ Adam döv – ün – dü.

Bu cümlede dövme eylemini yapan "adam" dır.

Adam kimi dövdü? sorusunun yanıtı "kendini" olabilir. Böyle cümlelerde nesne de özne de aynı varlıktır.

- ◆ Sınıfımız tören için özenle boyandı.

s.özne

y. (edilgen)

- ◆ Genç kız boyandı.

y. (dönüşlü)

- ◆ Tiyatroda yerleriniz ayrıldı.

sözde ö. y. (edilgen)

- ◆ Arkadaşınız otelimizden ayrıldı.

Bu cümlede sırasıyla özne ve nesneyi arayalım:

- Ayrılma eylemini yapan kim?
- Arkadaşınız (özne)
- Arkadaşınız kimi ayırdı?
- Kendini (nesne)

Görüldüğü gibi öznenin yaptığı eylem yine özneye dönüyor. Yüklem dönüşlüdür.

UYARI

– (i)n, – (i)l ekleri hem edilgenlik hem de dönüşlülük ekleridir. Bu ekleri alan eylemlerin kurduğu cümlelerde özne varsa eylem dönüşlü, özne yoksa eylem edilgendir.

♦ Öğrencilerimiz sınava çok iyi hazırlandı.
özne y. (dönüşlü)

♦ Salonumuz parti için hazırlandı.
sözde ö. y. (edilgen)

♦ Toplantıya veliler de katıldı.
özne y. (dönüşlü)

♦ Tiyatroda yerleriniz ayrıldı.
sözde ö. y. (edilgen)

UYARI

–len, –lan, ekiyle türeyen kimi ad soylu sözcüklerde de dönüşlülük anlamı vardır.

♦ öfke – len – mek
♦ dert – len – mek

Dönüşlü eylemler nesne alamaz. Nesneyle birlikte kullanılan kimi dönüşlü eylemlerin kurduğu cümlelerde çoğu kez anlatım bozukluğu vardır.

♦ Giysilerini giyindi.
s.özne y. (dönüşlü)

d) İşteş Çatılı Eylem:

✓ Birden fazla kişiyi gerektiren ve karşılıklı ya da birlikte yapılan eylemlere **işteş eylem** denir.

✓ Eylemlere işteşlik özelliği –(i)ş, –leş ekiyle sağlanır.

✓ Karşılıklı yapılan eylemler:

- ♦ Kadıköy'de bul – uş – tular.
- ♦ Herkesle toka – laş – maz.
- ♦ Sorunları tart – iş –ıyorlar.
- ♦ Kimseyle selam – la – ş – mıyor.

✓ Birlikte yapılan eylemler:

- ♦ Aynı arabaya dol – uş – tuk.
- ♦ Durakta saatlerce bekle – ş – tik.
- ♦ Zil çalınca bahçeye koş – uş – tuk.

UYARI

"ş" sesiyle biten kimi eylemler de işteşlik özelliğini taşır:

- ◆ barıştık, savaşıyorlar
- ◆ gürleşmişler, yarışıyorlar

Kimi eylemler "-ş" eki almasına karşın işteş sayılmaz.

- ◆ Fırtına dinince deniz yatıştı.
- ◆ Gemi sabaha doğru limana yanıştı.

Kimi "-iş" ekini almış eylemlerin öznesi tek kişi olmasına karşın yapılan iş birden çok kişiyi gerektirdiği için bu tür eylemler de işteş sayılır:

- ◆ Kardeşim okul dönüşünde bir kavgaya tutuştı.

Kimi kaynaklarda "nitelik" değişikliği anlatan durum eylemleri de işteş sayılmıştır. Bu eylemlerde yapılan bir işten söz edilemeyeceği için bu eylemleri işteş sayma olanağı yoktur.

- ◆ Ayşe, olgunlaşmış, güzelleşmiş.
- ◆ Bilgisayarım iyice ağırlaşmış.

Bu cümlelerdeki eylemler yalnızca nitelik değişikliğini bildirir. Karşılıklı ya da birlikte yapılan bir eylem söz konusu değildir.

İşteş eylemler, -() l, -() n eklerini almamışsa, etken çatılıdır. Bu ekleri alan işteş eylemler edilgendir:

- ◆ Bu para aramızda bölüşülecek.
- sözde ö. y. (işteş - edilgen)

İşteş eylemler genellikle nesne almaz ancak nesne alanları da vardır:

- ◆ Sorunlarımızı paylaştık.
- belirtili n. yüklem

Etkinlik 8

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri uygun biçimde tamamlayınız.

1. Gerçek öznesi olan cümlelerin yüklemi çatılıdır.
2. Edilgen çatılı eylemin kurduğu cümledeözne bulunur.
3. Edilgen - geçişsiz eylemlerin kurduğu cümlelerde gerçek özne de sözde özne de.....
4. eylemin kurduğu cümlede özne hem eylemi yapan hem de eylemden etkilenen durumundadır.
5. İşteş çatılı eylemde eylem ya dayapılır.

Örnek

Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi işteş çatılı değildir?

- A) Biraz daha yaklaşsın. B) Kuşlar ağaçta ötüşüyor.
C) Sizinle de anlaşalım. D) Daha önce görüşmüştük.
E) En iyi ben tartışırım.

Çözüm

İşin karşılıklı ya da birlikte yapıldığı eylemler "işteş" çatılıdır. B'de "ötüşüyor", C'de "anlaşalım", D'de "görüşmüştük", E'de "tartışırım" eylemleri, işteş çatılı eylemlerdir. A'daki "yaklaşsın" eylemi etken çatılı bir eylemdir.

Yanıt A

II. NESNEYE GÖRE EYLEM ÇATISI (Nesne - Yüklem ilişkisi)

a) Geçişli Eylem:

- ✓ Nesne alabilen eylemdir:
- ✦ Kış boyunca deniz mevsimini bekliyoruz.
belirtili nesne y. (geçişli)
- ✦ Bir kitap da sana aldım.
b.siz n. y. (geçişli)
- ✦ Evi iyice temizledim.
nesne y. (geçişli)

b) Geçişsiz Eylem:

- ✓ Nesne alamayan eylemdir:
- ✦ Bu sözü duyunca güldü.
y. (geçişsiz)
- ✦ Herkes kendi yatağında uyudu.
y. (geçişsiz)
- ✦ Çocuk saatlerdir ağlıyor.
y. (geçişsiz)
- ✓ Bir eylemin geçişli olup olmadığını anlamak için özneye, yükleme nesneyi bulmak için sorduğumuz “kimi, neyi” sorularını sorun, uygun bir yanıt alabilirseniz eylem geçişli, uygun bir yanıt alamazsanız eylem geçişsizdir.
- ✓ “silmek” eylemine “neyi” sorusunu sorduğumuzda uygun yanıtlar alabiliriz.
Örneğin, “camı silmek” diyebiliriz. Oysa “durmak” eylemine aynı soruları yönelttiğimizde uygun bir yanıt alamayız. Öyleyse “silmek” geçişli, “durmak” geçişsizdir.
- ✓ Başka bir kolay yol da şöyle olabilir:
Eylemden önce “bir şeyi” sözlerni getiriniz; sözlern uygun düşerse eylem geçişli, uygun düşmezse geçişsizdir:

<u>Geçişli</u>	<u>Geçişsiz</u>
yemek	gitmek
içmek	gelmek
sevmek	uyanmak
- ✓ Geçişlilerin başına “bir şeyi” getirebiliriz ama geçişsizlerin başına bu sözü getiremeyiz.
Örneğin, “bir şeyi yemek” denebilir ama “bir şeyi uyanmak” denemez.

UYARI

Kimi ad tamlamalarının özne olduğu cümlelerde “neyi” ya da “ne” sorusu bizi yanıltabilir:

- ◆ Kitabı yere düştü.
yüklem

“Neyi düştü?” sorusuna “kitabı” yanıtı alınabilir ancak “kitabı” sözcüğü “onun kitabı” tamlamasının tamlananıdır. Bu sözcük özne görevindedir. “Kitabı” sözcüğünün sonundaki “-ı” eki durum eki değil, tamlanan ekidir.

Böyle bir yanıla düşünmemek için yüklem bulduktan sonra özne bulunur, sonra nesne aranır:

- ◆ Kardeşi geldi.
özne yüklem

- Gelen kim?
- (Onun) Kardeşi (özne)
- “geldi” geçişsiz eylemdir.

Edilgen çatılı eylemlerin kurduğu cümlelerde nesne olmaz. Bu cümlelerde “ne, kim?” sorularına yanıt veren öge sözde öznedir.

- ◆ Gecede çağdaş ozanlardan siirler okundu.
s.ö. y. (edilgen)

Geçişsiz edilgen eylemlerin kurduğu cümlede gerçek özne de sözde özne de bulunmaz.

- ◆ Bir parkın önünde duruldu.
dolaylı tümleç y. (edilgen – geçişsiz)

Geçişli olmasına karşın nesne kullanılmayan eylemler de olabilir.

- ◆ Dün akşam iki saat okudum.
- ◆ Yakından bakmadıkça fark edemezsin.

Kimi eylemler farklı anlamda geçişli ya da geçişsiz kullanılabilir:

- ◆ Düşüncelerimi çaldı.
y. (geçişli)
- ◆ Kapının zili çaldı.
y. (geçişsiz)

Örnek

Aşağıdaki dizelerden hangisinin yüklemi geçişli bir eylemdir?

- A) Kitaplarım yarın geliyor.
- B) Bu konuyu çok düşündü.
- C) Zeytinleri yiyince çok susadım.
- D) Lütfen şu koltuğa oturun.
- E) Kafesteki kuşlar teker teker uçtu.

Çözüm

Nesne alabilen eylemlere geçişli eylemler denir. B’deki “düşündü” eylemi, “konuyu” nesnesini aldığı için geçişlidir.

Yanıt B

Örnek

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklem geçişsiz bir eylemdir?

- A) Aynaya baktığında saçlarının ağardığını fark etti.
- B) Hak ettiği parayı sonunda almıştı.
- C) Denizin mavisi gözlerinin içine yansımıştı.
- D) Elindekileri çevresindekilerle paylaşmayı severdi.
- E) Sorunun çözümünü sonunda bulmuştu.

Çözüm

Nesne alamayan eylemler geçişsizdir. C'de "yansımıştı" eylemi "neyi, kimi" sorusuna yanıt vermediği için geçişsizdir.

Yanıt C

c) Oldurgan Eylem:

Geçişsiz bir eylemin – () r, – () t, – dir eklerinden biriyle geçişli duruma getirilmesidir. Bu ekleri sözcük biçimine getirerek daha kolay anımsayabiliriz. – it, – tir – ir (ittirir)

<u>Geçişsiz</u>	<u>Geçişli</u>
uyu – du	uyu – t – tu
gül – dü	gül – dür – dü
büyü – dü	büyü – t – tü
doy – du	doy – ur – du

UYARI

"Gelmek ve gitmek" eylemleri oldurgan olunca biçim değişimi olur. Gelmek ve gitmek eyleminin oldurganı "geldirmek, gittirmek" değil, "getirmek, götürmek" olur.

d) Ettirgen Eylem:

Geçişli bir eylemin "–it, – tir, – r" eklerinden biri ya da birkaçıyla geçişlilik derecesi artırılabilir. Bu eylemlerin kurduğu cümlede genellikle özne eylemi yapan değil yaptırandır.

Geçişlilik derecesi artırılmış eylemlere **ettirgen eylem** denir.

1. dereceden geçişli	2. dereceden geçişli	3. dereceden geçişli	4. dereceden geçişli
oku –	oku – t	oku – t – tur	oku – t – tur – t
gözle –	gözle – t	gözle – t – tir	gözle – t – tir – t
iç –	iç – ir	iç – ir – t	iç – ir – t – tir

1. Geçişsiz bir eylem de “- it, - tir, - ir” eklerini alarak önce geçişli sonra da ettirgen olabilir:

	Geçişli	
<u>Geçişsiz</u>	(oldurgan)	<u>Ettirgen</u>
göl –	göl – dür	güldür – t
uyu –	uyu – t	uyu – t – tur

2. Bir eylem çatı değiştiren bu eklerden en fazla üç tane alabilir.
3. Eylemsiler de eylemler gibi öznesine ve nesnesine göre çatı özellikleri taşır:

- ◆ Gelen adamı tanımıyorum.
ortaç (etken – geçişsiz)
- ◆ Duyduğum sözlere inanamadım.
ortaç (etken – geçişli)
- ◆ Gelinen noktadan memnunuz.
ortaç (edilgen)

Örnek

Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi nesne alabilir duruma getirilmiştir?

- A) Babaannemi bu sözlerin kızdırdı.
- B) Hayvanları dün akşam Hasan’a sulattı.
- C) Bu ilaçları da doktora yazdıralım.
- D) Çocuklara bu programı izletiniz.
- E) Pastayı pastacıya yaptırılalım.

Çözüm

Geçişsiz eylemlerin “-()r, -()t, -dir” eklerinden biriyle geçişli yapılmasına “oldurganlık” denir. A’da ki “kız-” geçişsiz eylemi, “kız-dır-” biçiminde söylenerek oldurgan yapılmıştır.

Yanıt A

Etkinlik 9

Aşağıdaki bilgilerden doğru ve yanlışları belirleyiniz.

- “Herkes kapısının önünü temizlerse şehir temiz olur.” cümlesindeki yüklem etken ve geçişsizdir.
- “Konusulan konuyu hiç anlamadım.” cümlesinde yan cümlenin yüklemi edilgen temel cümlenin yüklemi etken çatılıdır.
- “Ben de bir süre Antalya’da bulunmuştum.” cümlesinde yüklem edilgen çatılı eylemdir.
- Ad cümlelerinde çatı özelliği aranmaz.
- Geçişsiz bir eylem ekle geçişli duruma getirilirse buna “oldurgan” eylem denir.
- “Bu maaşla tek başına geçiniyordu.” cümlesinin yüklemi dönüşlüdür.

Etkinlik 10

Aşağıdaki tabloda verilen eylemin özelliğini (X) koyarak işaretleyiniz.

	Eylem	Etken	Edilgen	Dönüşlü	İsteş	Geçişli	Geçişsiz	Oldurgan	Ettirgen
1.	vurdu								
2.	gidilecek								
3.	sevindi								
4.	koşuşturular								
5.	buluştuk								
6.	kestirdi								
7.	çoğalttı								
8.	yapıştırdı								
9.	vurguladı								
10.	durduk								

Etkinlik 11

1. “Türkiye hazirandaki seçime hazırlanıyor.” cümlesinin çatı özelliğini aşağıya yazınız.
.....
2. “Her olay romancının belleğinde bulunmaz.” cümlenin yüklemine öznesine ve nesnesine göre belirleyiniz.
.....
3. “Aradığımız her şeyi bu markette bulunuyoruz.” cümlesinin öznesine ve nesnesine göre çatısını belirleyiniz.
.....
4. “Okudum, buldum, içtik yazarız, bitti.” eylemlerini edilgenleştirerek birer cümlede kullanınız.
.....
5. “Görüştüğ, buluştuk, tartıştık, koşuştuk” eylemlerinin isteşlik özelliklerini (karşıklı - birlikte) belirleyiniz.
.....
6. “uyumak, uyanmak, durmak, gelmek” eylemlerini ekle geçişli duruma getiriniz.
.....
7. “duyduk, yaptık, geldik, vardılar” sözcüklerini ettirgen durumuna getiriniz.
.....
8. “barışmak, çözmek, koşmak, çekmek” eylemlerini sözde özne olacak biçimde birer cümlede kullanınız.
.....

1. Aşağıdakilerin hangisinde gerçek özne belli değildir?
- A) Uzun süredir merakla beklenen film gösterime girdi.
B) Filme bilet almak için sinema önlerinde kuyruklar oluştu.
C) Film İstanbul'da birçok sinemada oynatıldı.
D) Film Türkiye izleyicisinden tam puan aldı.
E) Böyle filmlerin çoğalmasını diliyoruz.
2. "Özgürlük Parkı'ndaki yaşlı ağaçları budadılar."
Bu cümlenin yüklemi çatı yönünden aşağıdakilerden hangisine benzemektedir?
- A) Konuşmalar CD'lere kaydedildi.
B) Yıllardır böyle sıcak hava görülmedi.
C) Herkesin yeteneği belirlenmeye çalışıldı.
D) Başarılı öğrencilere yönetimce ödül verildi.
E) Öğrenciler neşeyle evlerine koştu.
3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir işi karşılıklı yapma anlamı vardır?
- A) Çocuklar caddeye doğru kaçıştılar.
B) Kuşlar her sabah aynı saatte ötüyor.
C) Askerlerimiz şimdi de Suriye'de dövüşüyor.
D) Az sonra sokaktaki kalabalığa karıştılar.
E) Tatilden döndüğünde epeyce esmerleşmişti.
4. Toplumcu yazarlar, tarihin her döneminde önemsenir.
Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi özne - yüklem ilişkisi yönünden yukarıdaki cümleyle aynı değildir?
- A) Belediye başkanı bu semtlerde pek sevilir.
B) Mahkemeye gönderilecek evrak uzun süre dosyada tutulur.
C) Mahkum, hapisanenin en dip kaşuşuna konur.
D) Çocuk, babasını karşısında görünce sevinir.
E) Yerinde ve zamanın yapılan şakalara her zaman gülünür.
5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde öznenin yaptığı eylem kendisine yönelmiştir?
- A) Büyük çabalar harcanarak bu noktaya gelindi.
B) Ev baştan aşağıya değiştirilerek yeniden boyandı.
C) Bu garip sözler orandaki herkes tarafından duyuldu.
D) Çocuk odanın en karanlık yerine gizlendi.
E) Bu büyük telaşın ardından büyük müjdeler verildi.
6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi işteş çatılı değildir?
- A) Yıllarca bu konuda tartıştılar.
B) Parmağım kapıya sıkıştı.
C) Kuşlar durmaksızın ötüştü.
D) Ana caddede iki araba çarpıştı.
E) Ortaya dökülen kıyafetleri kapıştılar.

7. “Fenerbahçe Basketbol Takımı, Tofaş SAS ile karşılaştı.”

Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi, bu cümlenin yüklemiyle özdeş çatı özelliği taşır?

- A) Bir kamyonu yüz kişi doluştu.
- B) Piyasaya yeni sürülen pulları meraklılar kapıştı.
- C) Çocuklar evimizin karşısındaki alanda toplandı.
- D) Davul, zurna başlayınca güreşçiler kapıştı.
- E) Ekmek artıklarına dünyanın kuşu üşüştü.

8. **Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi geçişsiz bir eylemdir?**

- A) Ertesi gün akşama doğru Bodrum'a ulaşmıştı.
- B) Yapacağınız bir hata size sınavı kaybettirebilir.
- C) Arkadaşım sabahın erken saatinde durakta bekliyordu.
- D) İyi ki o akşam çalışmayı bırakmışım.
- E) Herkes anılarını süsleyerek anlatıyordu.

9. **Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi nesne alabilir duruma getirilmiştir?**

- A) Evin bütün camlarını bana sildirdi.
- B) Çocukluk arkadaşımı tanıyamadım.
- C) Bardakların hepsini yere düşürdü.
- D) Öğretmen, şiirlerin hepsini arkadaşıma okuttu.
- E) Müdür okulun duvarlarını beyaza boyattı.

10. **Aşağıdaki eylemlerden hangisinin geçişlilik derecesi artırılmıştır?**

- A) Hepimizi katıla katıla güldürdü.
- B) İstediklerimin hepsini tek tek getirdi.
- C) Sebze ve meyveleri hamala taşıttı.
- D) Balıkları çok güzel pişmiş.
- E) Masalar yan yana dizilmiş.

11. **Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi ekle geçişli durumuna getirilmiştir?**

- A) Anlattığı fıkralarıyla bizi uzun uzun güldürdü.
- B) Bozulan telefonumu Kadıköy'de onarttım.
- C) Bu işi sevip sevmediğini arkadaşına sordurdum.
- D) Genç anne, bebeğe sütünü biberonla içirdi.
- E) Arabayı ağacın gölgesine park ettik.

12. Eylemsiler de eylemler gibi çatı eki alabilir.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili eylemsi bu açıklamaya örnektir?

- A) O fabrikada, uğraşılan işe göre ücretlendirme yapılır.
- B) Dinlemekten bıkmayacağımız türküler çalınıyor.
- C) İstemeden sözünüzü kestim, özür dilerim.
- D) Geç vakitlere kadar çalışanlardan biri de bendim.
- E) Sevgi sözcüğü unutarak yaşamayı sürdüremezsiniz.

1. C'de yüklemnin edilgen olması nedeniyle eylemi yapan "özne" yoktur.

YANIT C

2. Örnek cümlede yüklem etken çatılıdır. E'de yüklem etken çatılıdır.

YANIT E

3. "Dövüşme" eylemin gerçekleşebilmesi için iki tarafın karşılıklı eyleme geçmesi gerekir.

YANIT C

4. Örnek cümlede yüklem edilgen çatılıdır. A, B, C, E'de yüklem edilgen D'de etken çatılıdır.

YANIT D

5. D'de özne "gizleme" eylemini başkasına yönelik değil kendisine yönelik yapmıştır. Özne kendini gizlemiştir.

YANIT D

6. B'de "sıkışma" eyleminde birlikte ya da karşılıklı yapma anlamı yoktur.

YANIT B

7. Örnek cümlelerin yüklemde karşılıklı yapılan bir eylem söz konusudur. D'de yüklem karşılıklı yapma özelliği taşımaktadır.

YANIT D

8. A'da yüklem nesne almadığı için geçişsiz bir eylemdir.

YANIT A

9. C'de yüklem görevindeki eylem "düş-" geçişsiz olduğu halde aldığı "ür" ekiyle geçişli olmuştur.

YANIT C

10. C'de "taşımak" eylemi geçişlidir, "t" ekiyle geçişlilik derecesi artırılmıştır.

YANIT C

11. A'da "gülmek" geçişsizdir. "-dir" ekiyle geçişli duruma getirilmiştir.

YANIT A

12. A'da "uğraş - ıl - an" eylemsisi "-ıl" ekiyle edilgen olmuştur.

YANIT A

1. Aşağıdakilerden hangisinin yüklemi geçişlidir?

- A) Çocuk salıncaktan düştü.
- B) Otobüse yetişmek için koştu.
- C) Yaptığı espriye herkes güldü.
- D) Sabaha karşı ancak uykuya daldı.
- E) Hiç sabırsızlanmadan dinledi.

2. Yüklemi geçişli olduğu hâlde, nesne kullanılmamış cümle aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Köşedeki masaya oturdu.
- B) Bugün hepimiz çok yorulmuştuk.
- C) Askerdeyken ona hep yazdım.
- D) Sen de okusan adam olurdun.
- E) Sınava girmemekte direndi.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylem, çatısı yönünden farklı bir özellik göstermektedir?

- A) Yarın okula gelemeyeceğini söyledi.
- B) Sınav için elindeki kaynakları yetersiz buluyordu.
- C) Mezun olunca bütün kitaplarını bana bıraktı.
- D) Çok yorgun olduğundan akşam bizimle gelececekti.
- E) Bu yıl Efes Harabeleri'ni görmeyi çok istiyorum.

4. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi, çatısı bakımından ötekilerden farklıdır?

- A) Dilekçeler geri gönderilmiş.
- B) Orhan, yeni işinden de atılmış.
- C) Kaldırımlardaki bütün ağaçlar kesilmiş.
- D) Yeni işinden de atılmış.
- E) Direnişçiler geriye çekilmiş.

5. Etken eylemler özne, edilgen eylemler sözde özne alır. Geçişsiz – edilgen eylemlerle kurulan cümlelerde ise hiç özne bulunmaz.

Bu açıklamaya göre aşağıdakilerin hangisinde nesne de özne de yoktur?

- A) Birdenbire sokakta bir patlama işitildi.
- B) Geçen hafta hep birlikte geziye gidildi.
- C) Baş başa verilip bütün sınıf temizlendi.
- D) Sokakların temizlenmesi günlerce bitirilmedi.
- E) Geç kalınca derse alınmadı.

6. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi nesne - yüklem ilişkisine göre diğerlerinden farklıdır?

- A) Çocuklar erkenden uyudu bu gece.
- B) Nedense bugün kurt gibi acıktım.
- C) Derste tuttuğum notları arkadaşlarıma verdim.
- D) Yeni müdür bir hışımla içeriye girdi.
- E) Öğrenciler neşe içinde sınavdan çıktılar.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemin çatısı "Sokakta, saklambaç, birdirbir, istop vb. oyunlar oynanıyordu." cümlesiyle aynı değildir?

- A) Acele gelmesi için ona haber gönderildi.
- B) Tören için öğrenciler bahçeye çağrıldı.
- C) Toplantıda dönüp dolaşıp öğretmen atamalarına değindi.
- D) Evimizin karşısına çocuk parkı yapıldı.
- E) Yarıyıl tatilinin bayramla birleştirilmesine karar verildi.

8. Öznesi ya da nesnesi yönünden eylemin çatısı, yüklemi eylem olan cümlelerde aranır.

Bu açıklamaya göre aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemde çatı özelliği aranmaz?

- A) Geçen yaz bir kitap üzerinde çalışacaktı.
- B) Havaların ısınmasıyla bağ bahçe yeşillendi.
- C) Şimşekten sonra ağaçlar alevlendi.
- D) Sınavı kazanacağı konusunda çok umutluydu.
- E) Evin duvarlarını maviye boyadı.

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, eylemi karşılıklı yapma anlamı yoktur?

- A) Tren garında, büyük bir hasretle kucaklaştılar.
- B) Kitabın basımında iyi bir fiyat üzerinde anlaştilar.
- C) Yol kenarında yarım saat konuştular.
- D) Eve geç kaldığı için annesiyle tartıştilar.
- E) Bütün çocuklar palyaçonun başına üşüştiler.

10. Aşağıdakilerden hangisinin yüklemde çatı eki almadığı hâlde cümlede dönüşlülük anlamı vardır?

- A) Bugün erkenden eve gidecekmış.
- B) Evin camlarını pırıl pırıl parlattı.
- C) Bu konuda sana hiç mi hiç güvenmiyorum.
- D) Çocuğuyla yeterince ilgilenmediği için üzülüyordu.
- E) Bu karanlıkta, korkmadan eve kadar tek başına yürümüştü.

11. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, özne eylemi yapan durumda değildir?

- A) Bütün varlığını bu işe yatırdım.
- B) Bu konuyu uzun süre tartıştilar.
- C) Çocuklar ilk günlerde okulunu yadırgadı.
- D) Bütün gayretine rağmen yarışmacı yenik sayıldı.
- E) Güvercinler çatıda uğuldaşıyordu.

12. "O, sınav için iki gün hazırlandı." cümlesinde görülen özne – yüklem ilişkisi aşağıdakilerden hangisinde vardır?

- A) Onunla bir yıldır haberleşemiyordu.
- B) Yemeğini yedikten sonra kanepeye uzandı.
- C) Annem bütün halıları balkona çıkardı.
- D) Birlikte resim yapmaya başladılar.
- E) Önümüzden hızla bir taksi geçti.

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemi birlikte yapma anlamı vardır?

- A) İki arkadaş, otogarda hasretle kucaklaştılar.
- B) Gecenin geç saatlerine kadar telefonla görüştiler.
- C) Bomba ihbarı yapılıncaya insanlar sağa sola kaçıştilar.
- D) Gençler, tatil boyunca birbirleriyle İnternet'te yazıştilar.
- E) Lisedeki edebiyat öğretmenimle otobüste karşılaştım.

14. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde yüklem çatısı, özne - yüklem ilişkisine göre diğerlerinden farklıdır?

- A) Toplantı bir hafta sonraya ertelendi.
- B) Kitaptaki yanlışlar düzeltildi.
- C) Geçen ay nüfus sayımı yapıldı.
- D) Terli terli su içince hastalandı.
- E) Ödevler arkadan öne doğru toplandı.

15. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin yüklemi, işin birçok kişi tarafından birlikte yapıldığını belirtmektedir?

- A) Onun bu davranışlarına alıştım artık.
- B) Ocaktaki yemeği güzelce karıştırdım.
- C) Bütün hafta vize sınavlarımla uğraştım.
- D) Kaza olunca herkes pencerelere doluştu.
- E) Sabaha dek sokaklarda dolaştım.

1. I. Ünlü dağcı Nasuh Mahruki yarın Ağrı Dağı'na tırmanacak.
II. Ceza alan öğrencilerin son durumu kurulda görüldü.
III. Bugünkü antrenmanda çok yorulduk.
IV. Beşiktaş'ın bu yılki başkanı oy çokluğuyla seçildi.

Bu cümlelerin hangi ikisinde eylemler edilgen çatılıdır?

- A) I. ve II. B) I. ve III. C) II. ve III.
D) II. ve IV. E) III. ve IV.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisi, nesne – yüklem ilişkisine göre ötekilerden farklıdır?

- A) Alevlenen tartışma bir süre sonra yatıştı.
B) Meyveler yaz gelince olgunlaştı.
C) Son günlerde çevresini epey üzdü.
D) Dün gece evde yalnız kaldım.
E) Heyecana dayanamayıp fenalaştı.

3. "Gülün Adı" yayımlandıktan sonra, romanı sinemaya uyarlamak isteyen yönetmen, "Kitabınızı, film senaryosu olmaya uygun biçimde yazmışsınız çünkü diyalogları tam istenen uzunlukta tutmuşsunuz."dedi.

Bu cümleyle ilgili olarak aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) Yüklemi, çatısı bakımından etkendir.
B) Özne, bir tamlama öbeğinden oluşmaktadır.
C) Olumlu ve kurallı bir cümledir.
D) Yalnızca çekim eki almış birden fazla sözcüğe yer verilmiştir.
E) Geniş zamanla çekimlenmiş fiil vardır.

(2012 LYS)

4. Aşağıdaki cümlelerden hangisi, özne – yüklem ilişkisi açısından ötekilerden farklı bir özellik gösterir?

- A) Çocuğa orada çok iyi bakılmış.
B) Çevre sorunlarına çözüm bulundu.
C) Ailesi için gereksiz yere endişeleniyor.
D) Arabalar yolda bekletildi.
E) Göstericiler uygun bir dille dağıtıldı.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklem ettirgen çatılıdır?

- A) Bu sözlerle hepimizi ağlattı.
B) Ayrılmayı ben istemedim.
C) Trafik polisi hızlı giden arabaları durdurdu.
D) Bebeğine çorbayı özenle içirdi.
E) Çocuğu yokluk içinde büyüttü.

6. Aşağıdaki eylemlerden hangisi dönüşlü çatılı değildir?

- A) Bu sınava çok iyi hazırlandım.
B) Evlendiğinizi duyunca çok sevindim.
C) Çocuk ağaçların arkasına saklandı.
D) Sana iyi bir hediye almak için gün boyu gezindim.
E) Tarla ekildikten sonra güzelce sulandı.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi geçişsiz bir eylemdir?

- A) Bu seneki hayallerini gerçekleştiremedi.
B) Okul arkadaşlarını bana da anlattı.
C) Yeniden evlendiğini ilk kez senden duyuyorum.
D) Deniz kenarında oturmuş denize bakıyordu.
E) Böyle davranarak annenin de kalbini kırdın.

8. Geçişsiz – edilgen çatılı eylemler yüklem olduğunda, gerçek ya da sözde özne almaz.

Aşağıdaki cümlelerden hangisi bu açıklamayı örneklendirir?

- A) Çocuklarla arkadaşça konuşulmalıdır.
B) Kitap yeniden özenilerek yazıldı.
C) Kitapçıklar sınavdan sonra verilecek.
D) Yolculuklarda yanında mutlaka bir kitap bulundur.
E) Rüzgârla birlikte kordondaki ağaçlar yıkıldı.